

Sissevaateid internetisuhtlusse

Anni Oja

Tallinna ülikooli doktorant

Sellest peale, kui tavalised kodanikud algselt militaaridele ja hiljem tippteadlastele mõeldud internetti igapäevaselt kasutama hakkasid, on sinna tasapisi tekkinud palju tavaelu suhtlusolukordi ning nendega kaasnevaid keelevorme. Selline ülekandumine on toimunud kehalisest maailmast kujutuslikku, omamoodi peeglimailma, ning nii suhtlus kui ka keel on internetis saanud uue ja teistsuguse näo.

Esmakordselt inimsoo ajaloos on internet loonud olukorra, kus igaüks (eeldusel, et tal on interneti kasutamiseks vähemalt mingisugusedki oskused ja vahendid) võib kas või tervele maailmale ükskõik mida kuulutada, kirjutada ja avaldada. Iseasi, kas ja kes seda muidugi loeb, aga võimalus on olemas. Varem võis erakordsemad puhud, nagu kihluse või matused, lehes või kirikukantslis maha kuulutada ja enne kirikukantslite, ammugi lehtede levikut polnud sedagi võimalust. Ka viimasel sajandil, kui trükisõna, raadio ja televisioon igapäevaseks said, ei pääsenud sugugi igaüks oma sõna nende kaudu levitama. Ammugi ei saanud me ei kantslist, ajalehekuulutusest, muust kirjamaterjalist, radiost ega televisioonist teada, et Jüri on praegu duši all, Maril on kurk haige või et Jürgen tegi endale lõunaks makarone, aga sibul kõrbes kahjuks ära. Internet on säärase info avaldamise ja jälgimise lihtsaks teinud ning saanud koduks, kus mis tahes suhtluskuju võib endale kirjaliku vormi leida.

Internetisuhtluse tüübid

Internetisuhtluse keelt võibki defineerida kui interneti vahendusel toimivas mis tahes suhtluses kasutatavat keelt. Seega on internet ainult kanal, mille kaudu suhtlus käib, ja internet iseenesest keelt ei muuda – see ei ole muundur, kuhu sisestatakse normaalne inimkeel ja kust välja tuleb v3id3r n3tik331 ('veider netikeel'). Suhtluskeelevälivad suhtlejad vastavalt suhtlusolukorrale, internetis kohandub see valitud suhtluskeskkonna tehniliste võimaluste ja piirangute mõjul.

Praegu, 2010. aastal, saab internetisuhtluse jagada viieks üldiseks tüübiks:

- 1) üldmeedia (internetti kandunud ajakirjandus, interaktiivsed kommenteerimisvõimalusega uudistesaidid, *podcast*'id¹ jt);
- 2) personaalmeedia (nn isiklik ajakirjandus: blogid ehk veebipäevikud; mikroblogimine: mobiili abil internetti postitavad lühiteated, nt Twitter; avalikud foto- ja videokogud);
- 3) otsesuhtlus (kahe või enama isiku vahel toimuv valdavalt sünkroonne vestlus: otsesuhtlusprogrammid MSN, Skype, Gtalk jt; virtuaalreaalsused ja mängumaailmad; jututoad; ka e-post);
- 4) grupisuhtlus (valdavalt asünkroonne ja otsesuhtlusest anonüümsem polüloog, nt foorumid, teemaportaalid, postiloendid, veebipõhised õpikeskkonnad, ettevõttesisene kommunikatsioon jt);
- 5) veebipõhised suhtlusvõrgustikud² (nt Facebook, Orkut jt).

Piirid eri suhtlustüüpide vahel on kohati üsna hägused, sest tänapäevased veebisaidid püüavad ära kasutada kõiki olemasolevaid võimalusi, lubades lehe küllastajatel näiteks uudiseid kommenteerida, mobiili abil veebi postitusi (sh videosid ja pilte) saata, kasutajaprofiile koostada ja teiste kasutajatega virtuaalse sideme luua ning ajaveebi kirjutada ja teemagruppe asutada.

Netisuhtluse keelt mõjutavad tegurid

Nii nagu tavaelus, mõjutavad ka internetisuhtluses kasutatavat keelt paljud tegurid: kes räägib kellega millest ja miks, kui kiiresti jne. Tähtsamaiks mõjureiks võib pidada (a)sünkroonsust, anonüümsuse määra, tehnilisi võimalusi, avalikkuse-privaaatsuse suhet, suhtlejate rolle ning suhtlejate üldist sotsiaalset tausta ja suhtlusvõimekust.

¹ *Podcast* – nn taskuhääling, asünkroonne tellitav raadio – tavaliselt temaatilised saated heli- või videofaili kujul, mida regulaarselt internetti postitatakse ja mida saab vabalt valitud ajal vaadata/kuulata, tihti ka alla laadida ja kaasakantavasse muusikamängijasse salvestada.

² Veebipõhine suhtlusvõrgustik on keskkond, milles inimene saab koostada oma avaliku kasutajaprofiili ja luua virtuaalse võrgustikusideme teiste kasutajatega, keda ta mingil moel tunneb või kellega tal on midagi ühist. Tavaliselt on sellises keskkonnas kombineeritud erinevad suhtlusvõimalused ja info/suhtluse avalikkust saab ise reguleerida, valides, kes profiilis olevaid andmeid näha saavad.

Sünkroonse suhtluse puhul on osalejad ühel ajal internetis, näevad teise teadet kohe pärast selle sisestamist ja reageerivad vahetult (nt MSN, Skype ja teised otsesuhtlusvahendid). **Asünkroonne suhtlus** vastandub sellele, suhtlejad võivad internetis olla juhuslikel eri aegadel. Teate nägemine ja sellele reageerimine võib toimuda millal tahes (nt e-post, foorumid). Keelekasutuse seisukohalt on tähtis, et sünkroonses suhtluses on teate koostamiseks vähe aega, sõnum on vaja kiiresti edastada, seega pannakse rohkem rõhku kiirusele kui korrektsusele. Tagajärjeks on rohkem lühendamist, optimaalset kõnekeelsust, trüki-vigu:

nv-l oli maja täis, nagu naerda sai tohutult + inimestega suhelda + juua

Asünkroonses suhtluses on teksti planeerimiseks, koostamiseks ja parandamiseks küllalt aega, niisiis on see sarnasem traditsioonilise kirjakeelega:

Nädalavahetusel oli palju külalisi, sai tohutult naerda, sõprade-tuttavatega suhelda ja vägijooke tarvitada.

Anonüümsuse määr ja avalikkuse/privaatsuse suhe mõjutavad seda, kui vabalt suhtleja end suheldes tunneb ja kui tugevalt on ta seotud oma päris-elu identiteediga. Keskkonnas, kus kasutajad on täiesti anonüümsed (ei pea registreeruma, kasutajanimed ei ole), käsitletakse tabuteemasid julgemalt. Samal ajal avaldatakse aktiivsemalt ka negatiivset arvamust ning lausa sõimatakse, mida inimene oma nime alt või muul äratundmist võimaldaval juhul nii hõlpsasti ei tee. Avalikkuse ja privaatsuse suhe määrab, kes suhtlust näevad: kas see jõuab ainult vestluspartnerini või on see avalikult veebis väljas, koos kõigi vahepealsete variantidega: suhtlus on nähtav sisselöginud kasutajatele, inimene saab ise määrata, kes suhtlust näevad jm. Teate sihtgrupi ulatuse tajumine mõjutab keelevalikuid: palju sõltub sellest, millist nägu kellele näidata soovitakse.

Tehnilised võimalused on seotud suhtluses kasutatava tehnika (arvuti, mobiil jne), internetiühenduse kiiruse ja suhtluskeskkonnaga. Osalt võivad need suhtlust piirata, teisalt jälle laiendada. Arvuti töökiirus ja internetiühenduse kiirus võib mõjutada seda, kui kiiresti teade teise osapooleni jõuab – nii on võimalik olukord, kus vestluses tekivad n-ö augud, sest teise vastus ei jõua piisavalt kiiresti kohale ja kannatamatu vestluspartner liigub oma jutuga juba edasi. Arvuti või muu seadme tehniline varustatus määrab ka selle, kas suhtluses saab

kasutada heli (kõnet) ja videot; samuti on võimalik, et klaviatuuril puuduvad mõned vajalikud tähed ja need tuleb kuidagi asendada või on üks suhtleja lausa teist tüüpi klaviatuuri taga (nt suheldakse vene keeles, aga ühel suhtlejal on ladina tähestikuga klaviatuur). Suhtluskeskkonnast sõltub, milliseid elemente saab suhtluses kasutada: lisaks tekstiedastusele võib see sisaldada video- ja kõnesessiooni, emotikone, konverentskõnet, ühise joonistuspinna kasutamist jm.

Suhtlejate rollid võivad tuleneda suhtluskeskkonnast enesest (nt mõnel kasutajal on teistest rohkem õigusi, võimalus modereerida või teisi välja visata) või olla määratud internetiväliselt, nt lapse suhtlus vanemaga.

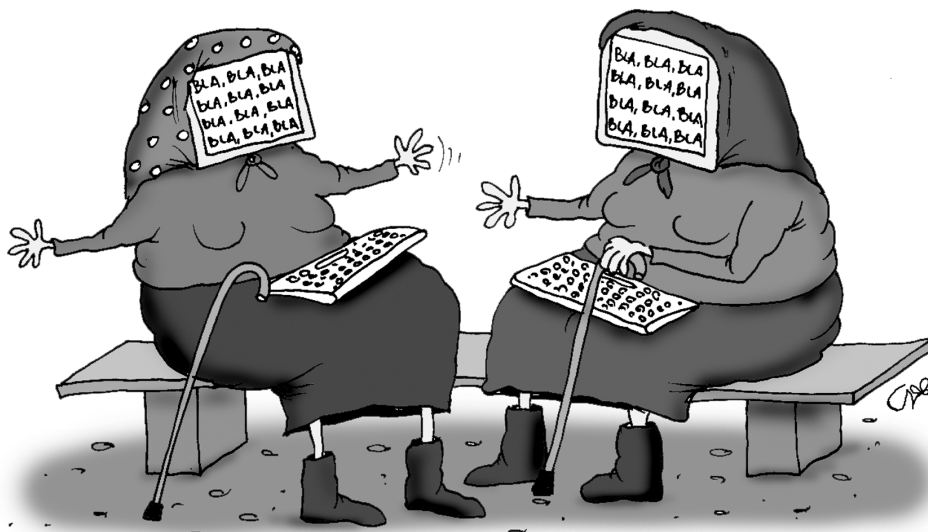
Suhtlejate üldine sotsiaalne taust ja suhtlusvõimekus mõjutavad suhtlust samamoodi nagu päris elus: millest, kuidas ja millise keelepädevusega üldse rääkida saab, teisisõnu: mis teemasid suhtleja valdab, kui hästi ta rääkida oskab (sõnavara, grammatika) ja kui julge ta suhtlemises on.

Erikujuline internetisuhtlus

Internet võib näida tavasuhtlusega võrreldes mõneti piiratum, näiteks jääb netisuhtluses enamasti puudu võimalus näha teise inimese žeste või hääletooni. Samas on internetikasutajad nutikad, luues kitsastes oludes leidlikke isemoodi suhtlusviise.

Eemalviibimistead on lühikesed teated, mis saab mitmetes otse-suhtlusprogrammides enda nime järele lisada, täpsustades oma arvutist eemal viibimist. Seda teadet näevad kõik sisselõiginud kasutajad, kelle sõbraloendis vastav isik on. Iseenesest võib see veidrana näida: kui inimene läheb arvutist ja eriti sünkroonsuhtluseks mõeldud suhtlusvahendist eemale, siis miks end üldse sisselõigituks jätta, miks mitte suhtluskeskkonnast lahkuda? Neil teadatel aga on kohati tekkinud hoopis teistsugune, nimelt omamoodi mainekujunduse ja suhtekorralduse roll. Mainekujunduse rollis esinevad teated, mis toetavad mingil moel kasutaja reputatsiooni, näidates teda näiteks kui aktiivse sotsiaalse elu elajat (*.--->peole<---CT-s näeme raisk!*). Suhtekorralduse funktsioon võib esile kerkida näiteks konflikti lahendamisel (*sorrriiii : ' (ma enam ei tee)*) või teiste poolehoiu kontrollimisel (*mis sa teeks kui mind enam ei oleks???*).

Piltide sildistamine (*tag'imine*) on virtuaalsetes suhtlusvõrgustikes levinud funktsioon, mis võimaldab albumipildil inimesi sildistada,

Urmas Nemvaltsi illustratsioon

sidudes mingi pildi elemendi (nt pildil oleva näo) kellegi kasutajaprofiiliga. Tavaliselt saadetakse kõigile sildistatutele asjakohane teade ja mõnes keskkonnas lisatakse ka teade nende avalikule teatelehele ning sildistatute sõbrad näevad seda. Algselt lihtsalt fotode-kasutajaprofiilide seostamiseks mõeldud võimalus on läinud aga käiku hoopis uuel moel: näiteks tehakse foto ehitud jõulukuusest, siis sildistatakse pildil iga kuuseehe mõne sõbra nimega ja pildi allkirjaks pannakse ilus jõulutervitus. Teade sildistamisest jõuab iga märgitud sõbrani ja vastavat pilti vaadates näevad nad tervitust, ja veel omamoodi isikustatult, sest igal sõbral on ju oma jõuluehe.

Sotsiaalsed virtuaalkampaniad käivad samuti suhtlusvõrgustike vahendite abil. Näiteks pannakse oma profiilipildiks ajutiselt mingi kokkuleppeline pilt, staatusekirjelduseks teatav tekst vm: kui sa toetad seda / armastad oma õde / soovid selle presidendi tagandamist / ei taha, et hülgepoegadest kraesid tehakse /... See on kaudselt osa oma identiteedi defineerimisest, näidates väga vahetult seisukohta mõnes küsimuses (poliitilised eelistused, vabameelsus, loodushoid) või vähemalt solidaarsust teiste (virtuaal)sõpradega, kuna ka kampanias mitteosalemist võidakse seisukohavõtuna tõlgendada – kas meie poolt või meie vastu.

Google-pomm läks moodi, kui veebipäevikute pidajad avastasid ühe Google'i otsingumootori eripära: mingi otsingu tulemuste kuvamisel näidatakse eelisjärjekorras lehti, millele paljudes kohtades vastava sõna või fraasiga viidatakse. Kuna Google kogub automaatselt ka ajaveebide postitusi, on seega võimalik paljude ajaveebipidajate koostöös otsitulemusi mõjutada, linkides mõne (ebameeldiva) sõna teatava isiku

või asutuse veebilehega. Google-pommiks nimetataksegi mõne sarnase kampaania tulemusel loodud tehislukku seost, kus Google mõne negatiivse sõna otsingu esimese vastena kuvab sihikule võetud asutuse või inimese kodulehe. Selline virtuaalhäbistamine nõuab paljude inimeste osavõttu, sest kui piisavalt viiteid ei teki, jääb soovitud otsitulemus saamata. Kõige sagedamini kohtab poliitilise tooniga pomme, nagu näitab siiani Google'is sõnade „masendav” ja „kohutav” otsimine.

Eriteemaline internetisuhtlus

Internetis on esindatud ka paljud suhtlusteemad ja (noorte)kultuuri osakesed, millega tavaelus hõlpsasti kokku puutuda ei pruugi või mis tavaelus ei pruugikski seoses ühiskondlike ja geograafiliste piirangutega üldse suhtluseks muutuda. Ühiskondlik piirang võib tähendada seda, et vastavas kultuuris või ühiskonnas mõnest asjast ei räägita; geograafiline seda, et antud teemast või identiteedist huvituvad inimesed asuvad mõttekaaslastest kaugel. Internet eemaldab need tõkked, võimaldades leida sobivaid mõttekaaslasi ja suhtluskeskkondi, eeltingimuseks ainult see, et suhtlejad mõnd ühiselt arusaadavat keelt valdavad.

Näiteks leiab internetis sellise kultuurivormi nagu **räpitekstide kahevõitlus**. Sellised kahevõitlused leiavad tavaliselt aset päris-elus, osalejad esitavad oma teksti kordamööda, püüdes rivaali võimalikult palju solvata ja samas riimis-rütmis püsida. Kui üks lõpetab, jätkab teine, kuni viimaks sõnad otsa saavad. Publik või muud hindajad annavad võistlejaile punkte. Internetis toimub see kahevõitlus spetsiaalsetes foorumites, kuid kirjalikul kujul. Osalejad postitavad kordamööda oma teksti ja foorumi lugejad hindavad. Selline suulise žanri ülekandmine kirjalikku vormi muudab ka teksti vormi. Enne kahevõitlust teatab kohtunik reeglid, nt kui palju osalejatel aega on ja mitu rida teksti nad looma peavad: pika tekstiduelle asemel tuleb oma sõnum võimalikult efektiivselt ühte tekstitükki mahutada, järgides samas üldise räpikultuuri tekstiloometavasid ja üritades mingilgi moel imiteerida rütmi:

Beat Me This Fag Is Playin... Coz A Loss Is What He's Fate Is Waitin
Trust Me I Will Make his "Ill Disappear" Like A Needle VACCINATION
Yep I Got Punches You Wont Last A Hit?... He's Lines Are Played Out...
Every Time He Attacks The Script
Coz Homie Your "Shits Forced" Like The After Afects Of Takin
LAXITIVE'S

(kasutaja sic_text foorumis rapbattles.com)

Ühiskondlike piirangutega seoses on internetis väga palju suhtluskeskkondi, kus räägitakse asjadest, millest võib-olla mujal ei saagi rääkida või on see keeruline või ei pääse asjaosalised päris-elus hõlpsalt kodust väljagi, et teistega suhelda. Nii on tekkinud foorumid, kus räägitakse läbielatud vägistamiskogemusest, suitsiidist, enese lõikumisest, anoreksiast ja buliimiast ning paljudest muudest probleemsematest teemadest, mida vanasti ehk ainult endas kandma jäädigi. Sellised suhtluskohad esindavad tihti anonüümset suhtlust, kuid see erineb mis-sülg-aga-suhu-toob-anonüümsusest: suhtlejal on jagada ühine raske saladus või mure ning rõhk on üksteise toetamisel ja nõustamisel, olgu siis päris anonüümselt või virtuaalsete identiteetide kaudu.

Internetisuhtluse murekohti

Internet koos kõigi oma uute võimaluste ja vabadusega toob kaasa ka uusi probleeme. Vabadusega kaasneb vastutus oma tegude eest. Interneti puhul jääb inimestele aga tihti mulje anonüümsusest: et internetti riputatud pilte viimase nädalavahetuse metsikust läbust vaatavad ainult klassikaaslased; et veebipäevikut loevad ainult neli sõpra ja seal võib vabalt kõigest kirjutada, sest keegi teine niikuinii seda ei vaata; et kiusatavast koolikaaslasest tehtud alandav video Youtube'is on virtuaalne nali, millele reaalselt karistust järgneda ei saa; et Delfis võib kommentaaridesse ükskõik mida kirjutada, sest keegi niikuinii teada ei saa, kes kirjutas. Tegelikult pole internetis pea midagi anonüümset: esiteks on avalikkus nähtamatu, sest kunagi ei tea, kelleni mingi info jõuda võib ja kes kõik seda loevad või vaatavad; teiseks ei ole internet juba tehniliselt anonüümne ja ehkki kasutaja seda ise ei näe, saab enamasti kindlaks teha, kes täpselt vastava video, kommentaari või konto taga on.

Keelekasutuse seisukohast on interneti murekohaks piiride hägustumine: tavaelus me teame, kus millist keelt kasutada sobib, teame, et kõneleme ühel moel ja kirjutame teisel moel, rääkimata olukorrast, kellega kõneleme või mida kirjutame. Internetis on palju aga seetõttu teisiti, et suulist suhtlust pannakse kirja ning seega on kirjutamise ja kõnelemise enda tähenduspiir nihkunud, kirjutamine ei esinda enam ainult reeglipõhist normeeritud keelevarianti. Kuigi internetis kipuvad eri keelekujud segunema, on siiski oluline meeles pidada, mis kuhu sobib: MSNis võib vabalt kirjutada „mis ted ä???", ent kirjandisse või formaalses olukorras kirjutatavasse kirja jäägu ikka pigem normikohane keel.

Kokkuvõtteks

Internetisuhtluse saab jagada viieks üldiseks tüübiks: üldmeedia, personaalmeedia, otsesuhtlus, grupisuhtlus ja veebipõhised suhtlusvõrgustikud. Suhtluses kasutatavat keelt mõjutavad ennekõike (a) sünkroonsus, anonüümsuse määr, tehnilised võimalused, avalikkuse-privaaatsuse suhe, suhtlejate roll ning suhtlejate üldine sotsiaalne taust ja suhtlusvõimekus. Ühtset äratuntavat netikeelt ei ole olemas, küll on aga lugematul hulgal keelevariante, mis sõltuvad žanrist, olukorrast, tehnilistest kitsendustest, eesmärgist ja veel hulgast teguritest. See keelevariantide kogum on vähemalt sama keerukas kui päriselus või enamgi veel, sest kehaline ruum on asendunud kujutluslikuga, ühed kitsendused on kadunud, teised juurde tulnud; samuti on internetis lisaks tavaelust üle kolunud keele- ja suhtlusvormidele tekkinud uued, ainult internetis esinevad variandid.

Soovitusi edasilugemiseks

Veebiajakirju (inglise keeles)

Ajakiri Language@Internet

<http://www.languageatinternet.de/articles>

Peamiselt jututubade suhtlusega seotud artiklid (valdavalt saksa keeles):

<http://www.chat-bibliography.de/>

Ajakiri Journal of Computer-Mediated Communication: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/117979306/home>

Raamatuid (inglise keeles)

Crystal, David 2006. Language and the Internet. Cambridge University Press.

Baron, Naomi 2008. Always On: Language in an Online and Mobile World. Oxford University Press.

Artikleid (eesti keeles)

Kerge, Krista 2004. Veebikommentaariumi mitmetahuline maailm. – R. Kasik (toim), Tekstid ja taustad III. Lingvistiline tekstianalüüs. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus, 51–73.

Salla, Sigrid 2002. Jututuba kui võrgusuhtlusvorm. – R. Kasik (toim), Tekstid ja taustad (I). Artikleid tekstianalüüsist. Tartu Ülikooli eesti keele õpetooli toimetised 23. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus, 128–151.